PITATI PENITENTE O BRAČNIM ZLOUPOTREBAMA?

Dr Jordan KUNIČIĆ

Radi se, očito je, o vrlo aktualnom i vrlo akutnom pitanju ispovjednikove prakse. Današnje zloupotrebe u bračnim odnosima nekako se usredotočuju na pitanje upotrebe kontracepcijskih sredstava.[1] Ostaju, bez sumnje, »klasični« načini vršenja bračnog onanizma, ali kontracepcijske pilule pružaju veću sigurnost, izgledaju vrlo jednostavne za primjenu. Specifično pitanje današnjeg bračnog onanizma jest pitanje kontracepcijskih pilula.

Postavlja se pitanje: da li današnje uznemireno stanje duhova dopušta ispovjedniku da što može više prešućuje neugodna pitanja o zloupotrebama na tom području? Komu danas nije jasno što Crkva naučava? Ako je tako, te penitent šuti, ima li ispovjednik dovoljno razloga da i on šuti? Ili je, naprotiv, šutnja penitenta znak da je u stanju »malae fidei«? Treba li ga probuditi iz tog stanja? Tolika uznemirenost duhova u svijetu može li služiti kao povijesna sredina u kojoj ispovjednik ne može raditi drugo, nego prilagoditi se vremenu?

Bez sumnje pitanje kontracepcije predstavlja »znak vremena«. Mnogo se čuje taj izraz »znak« ili »znakovi vremena«. Čini mi se da bi bilo bolje govoriti o izraženoj volji Božjoj u raznim »znakovima vremena«. To znači da tom izrazu moramo dati teološku dimenziju. Ako je, recimo, današnji mentalitet sklon popuštati užitku na štetu kreposti, takav postupak za nas može značiti znak vremena, ali je pitanje da li bi volja Božja takav stav odobrila?! Činjenica je da Bog ovo stanje tolerira. Eto, u toj toleranciji čitam volju Božju. Tolerirati ne znači pozitivno odobriti niti dopustiti. Znači samo to da Bog ne poduzima koercitivne mjere da takvu situaciju izmijeni.[2] Postupa prema onoj: »Ostavite oboje neka raste do žetve« (Mt 13,30).

---

1. Treba paziti da liječnici govore o kontracepcijskim metodama svih vrsta, uključujući i one što ih moralisti smatraju dopuštenima, npr. liječnici u kontracepcijska sredstva ubrajaju i korištenje neplodnih dana (Knauss-Ogino), jer se ne obaziru na etičko-moralni aspekt. Oni samo prosuđuju efekt, gledaju pitanje medicinski. Moralisti gledaju čin u sebi, njegovu dopuštenost ili nedopuštenost, te razlikuju dopuštena od nedopuštenih kontracepcijskih sredstava.

2. SV. TOMA pita: po kojim se znakovima doznaje što drugi hoće? Odgovara da to biva po onome što čini, zabranjuje, zapovijeda, savjetuje. Tako u **I P** q. 19. art. 12. Od osobite je važnosti nauka sadržana u **De ver.** q. 23, art. 3. ad 2. »Znak vremena«, koliko bi predstavljao neko zlo, recimo ova neka općenita sklonost favoriziranju kontracepcije posredstvom prolazne sterilizacije, ne može se prebaciti na Božju volju koliko ona to odobrava, nego koliko samo tolerira. A slično bismo mogli reći o tolikim drugim pojavama tih »znakova vremena«. To su radije znakovi nesređenog vremena.

Prethodna ispravna stanovišta. Nijedan se životni problem ne pojavljuje pred čovječjom pameti izolirano. Ima svoje korijene u prošlosti. Ni rješenja pitanja ne predstavljaju izolirano samo prolazno stanovište onoga koji ih iznosi. Rješavanja pitanja često su samo vjerna slika ili odraz subjektivnog raspoloženja onoga koji ih predlaže. Riječi i djela odrazuju čitava čovjeka.

Koja je npr. volja Božja pred ovom činjenicom da ljudi današnjice mnogo nastoje i u bračnim odnosima provesti onu »dolce vita cristiana«? Možda ne uočuju da je i u današnjoj situaciji volja Božja da budemo spremni svjedočiti za Krista i za Crkvu potpunom odanošću, posluhom, ljubavlju. Volja je Božja, da izlažemo nauku Crkve o braku »bez ikakve dvosmislenosti« (u enc. HUM. VITAE br. 28); da uočimo što od nas traže interesi mira savjesti i jedinstva kršćanskog naroda; da budemo složni; da ni u čemu ne umanjujemo spasonosnu Kristovu nauku; da govorimo istim jezikom; da budemo spremno raspoloženi u radosti srca podnijeti i zlostavljanje za Isusovo ime, kako su nam učenici Kristovi pokazali primjerom (Dap 5, 41).

Možda bi nama ispovjednicima Mojsije poručio nešto vrlo važno. Što? Da ne posvećujemo pitanju šeste zapovijedi najveću važnost, jer da još ima devet zapovijedi. Mnogi postupaju kao da se čitav moralni problem sastoji isključivo ili skoro isključivo u pravilnom odnosu prema toj zapovijedi. A ima važnijih.U tu svrhu potpuno važi opomena sv. Oficija od 16. V 1943. kojom se ocjenjuje kao nerazboritog i nedosljednog onog ispovjednika koji bi riječima ili djelima pokazivao kao da je jedino, ili skoro jedino, zabrinut za grijehe s ovog područja.[3] Zar ispovjednici ne mogu ništa naučiti od osnovnog naučavanja da su grijesi tijela (caeteris paribus) manje grešni od grijeha duha, npr. oholosti, mržnje, zavisti i sl.?[4]

Za čim idu zastupnici dopuštenosti kontracepcijskih pilula? Svakako idu za tim da bračnim drugovima olakšaju situaciju. Recimo jasnije: da im omoguće nesmetano podavanje užicima, udovoljavanje veneričnoj ljubavi, jer samo je o njoj pitanje. Zadovoljenje svih vrsta ljubavi je dopušteno, jedino se isključuje venerična ljubav. Rekao bih da smo time na krivim pozicijama. Krist nije rekao da njegov poziv na odricanje neće vrijediti i za bračne drugove (Mt 16, 24). I u tom se životnom staležu mora osjetiti onaj tijesan put, ona uska vrata što vode u nebo (Mt 7, 14). Farizeji su zastupali neku vrst slobodne ljubavi. Trebalo ih je preodgojiti. To nije išlo lako. Kristove riječi su stavljale oštre granice njihovim željama za promjenom u bračnim odnosima. Krist nije izložio nauku, ali kada je vidio da je dijalog suvišan, završio je raspravu riječima: »Tko može shvatiti, neka shvati« (Mt 19, 12). Ženidba je nerazrješiva. Zabranjeno je otpustiti ženu. Svaka teorija u protuslovlju s

---

3. Dokument sv. Oficija objelodanjen je pod naslovom **Normae.** Od presudne je važnosti. Na nj ćemo se u ovom članku osloniti. U njemu se, među ostalim, govori da svećenik ne smije ovom pitanju davati izuzetnu važnost, više nego drugim teškim grijesima, jer u tom slučaju ne bi ispravno vršio svoju svećeničku službu te bi postupao »inconsiderate«.

4. SV. TOMA, I—II P, q. 73, art. 5. Današnja psihologija prihvaća s ushitom te razloge sv. Tome. Grijesi tijela, recimo: pijanstvo i bludnost, odvijaju se više na području gdje vlada magla strasti, požude. Nagoni se potenciraju podražajima izvana. Stvara se impuls još jačim. A sve to umanjuje odgovornost, umanjuje grijeh. Pogibeljno je s nekom matematičkom sigurnošću određivati da se uvijek radi o smrtnom grijehu.

naukom evanđelja kako ga tumači Crkva, jednostavno predstavlja sadnicu vrijednu da se iščupa, jer je nije zasadio nebeski Otac (Mt 15, 13).

Zaboravljamo isticati vrijednost kreposti. Spolna bračna suzdržljivost je krepost. Spolna bračna čistoća je krepost. Poštivati biološke zakone u čovječjem organizmu traži od čovjeka posluh i odanost. A to su kreposti. A koja je vrednota, poslije milosti, na prvom mjestu? Današnji mentalitet zazire od kreposti, jer krepost traži napor, angažiranje, odricanje. Ali drukčije ne može biti. Možda bi nam sv. Oci poručili preko sv. Ivana Krizostoma: »Neka se nitko, osim božanske milosti, ni od koga ne nada spasenju osim od svojih kreposti. Uvijek nam je potrebna vjera. Uvijek nam je potreban život ukrašen krepostima. Samo one nas mogu spasiti«.[5] Naglašavati krepost znači isticati put spasenja, put savršenstva. To je onaj kraljevski put, i drugog puta nema. Kako to da danas neki misle da će popuštanje nagonima nadomjestiti uzvišenost kreposti?

Mnogošta se zamjera kazuistici. Mnogošta se zamjera moralci prošlosti, npr. da je bila zadovoljna nekim minimalizmom. Danas, govori se, treba naglašavati moralku rasta, maksimalnog angažiranja. Sve je to lijepo i pohvalno. Uočimo međutim jednu razliku: sv. Alfons je govorio da je svaki osuđenik krivac ovog grijeha, i da se većina osuđuje zbog ovog grijeha. Očito da on za tu tvrdnju nema statističkih podataka. Možda je ta tvrdnja plod njegovog osobnog stanovišta ili možda raspoloženja ambijenta u kojemu je živio. Sigurno je to da današnja neustrašiva borba mnogih u prilog kontracepcije nadvisuje svu kazuistiku prošlosti. Ako je sv. Alfons htio »napučiti« pakao grešnicima na području bludnosti, možda će netko s vremenom reći da današnji pobornici kontracepcije žele napučiti raj tim istim osobama. U tu svrhu nastoje opravdati upotrebu inhibitornih pilula, što znači privremenu ili trajnu sterilizaciju, a uz to spremati ih mirne duše za raj, raj za popustljivost u pohoti, u utrci za užicima, u onoj »dolce vita cristiana«. Je li sve to u znaku moralke rasta? Odricanja? Posvemašnje angažiranosti za vrednote duha i milosti? Kada bi se i manji postotak snaga upotrijebio u naglašavanju uzvišenosti kreposti bračne spolne čistoće od onoga što se upotrebljava u traženju »opravdanja« kontracepcijskih pilula, mentalitet bi se pravilno i lakše izmijenio. A što ako svećenici, ni najmanje pozvani da brane kontracepciju, neodlučno i dvosmisleno o tome govore? Jedno je sigurno: nitko ih ne može osloboditi odgovornosti . . .

Možemo li pozvati u pomoć kojega svetog ispovjednika, npr. sv. Arškog župnika? Ne znam što bi rekao. Vjerujem da bi se pozvao na svoju neukost, ali iz njega bi ižarivala svetost koja bi nas zasjenila. Kada bi nas slušao kako tražimo utjehe kod psihologa, upute kod liječnika, savjete kod bračnih drugova itd., možda bi on nas pitao da mu rečemo: da li je svećenik posrednik između liječnika i duša ili između Boga i duša? A svećenik dušama mora donijeti Boga, a ne pilulu. Mora donijeti odricanje, duhovne vrednote, milost, sakramente, poslušnost prema Crkvi itd.

Pijo XI bi nam ponovio ono što je tako jasno rekao: Lišavati naumice spolni čin njegove nerazdvojive prokreativne snage, a ići za tim

5. SV. IVAN KRIZOSTOM, **In Joannem**, pogl. 2, homilija 20, pri kraju.

da se udovolji pohoti, znači ići za zločinačkom slobodom. Frustrirati spolni čin jest po svojoj biti, po svojoj naravi nedopušteno (Denz 3716).

Pijo XII će ponoviti isto. Bilo bi protuprirodno lišiti spolni čin njegove snage. To neće biti dopušteno nikada, jer ta zabrana leži u samoj prirodi (izd. Utz-Groner br. 1129). Isto tako treba osuditi svaku preventivnu sterilizaciju, bilo prolaznu bilo onu trajnu, jer nitko nema prava sebe sakatiti (br. 1130, 1133). Svako sprečavanje ovulacije, svako onesposobljenje osobe, svako frustriranje samog spolnog čina, sve to treba osuditi kao protuprirodno, protiv volje Božje i njegovog zakona (br. 5488. sl.). Istina, kontracepcijskim pilulama otvara se put nasladama, ali nikada naslada ne može odrediti moralnu kvalifikaciju čina, nego čin opravdava ili osuđuje nasladu koliko je sam dopušten ili zabranjen.

Uostalom, danas imamo zadnju riječ Pavla VI. Zašto proizvode kontracepcijske pilule? Onemogućuju prokreativnu sposobnost, frutriraju roditeljsku snagu žene. Pavao VI, poslije dugog razmišljanja, napisao je što neće opozvati, tj. da treba smatrati stalno nedopuštenom svaku upotrebu sredstava koja su izravno protivna plodnosti (HUM. VITAE br. 16). A to su inhibitorne pilule. Još jasnije: treba odbaciti svako onemogućivanje rađanja novog života, bilo da se to onemogućivanje vrši u predviđanju bračnog čina, u toku njegova vršenja ili u odvijanju njegovih prirodnih posljedica (br. 14).

Ispovjednici moraju neke stavove ispitati. To se odnosi u prvom redu na praksu čestog i općenitog ispitivanja penitenata o pitanju zloupotrebe u bračnim odnosima na štetu bračnog morala. Vrijedno je uočiti neke dokumente crkvenog učiteljstva na temelju kojih se oblikovao taj rigoristički mentalitet ispovjednika.

Oslanjajući se na odgovor sv. Penitenciarije od 1876. zapitana je ista Kongregacija da li ispravno postupa ispovjednik ako poslije očitovanja onanizma sa strane penitenta »mudro šuti« (»altum silentium servant«). Pitanje se odnosilo na slučaj kada se penitent sam ispovijeda. Razumljivo, u tom slučaju ne bi bilo opravdano penitenta jednostavno ostaviti u neriješenom stanju, naprotiv, govori se u reskriptu god. 1886: ispravno je da ispovjednik postupa prema tom grijehu kako postupa i prema ostalim grijesima (»non secus ac de aliis gravibus peccatis«). Ako se penitent ne ispovijeda sam, ispovjednik bi bio pozvan da uputi nekoliko razboritih upita, ali pod uvjetom da postoji »fundata suspicio« da je penitent u tom grijehu. Ukoliko ispovjednik otkrije da je penitent žrtva tog grijeha, neka na to računa kao što mora računati na težinu ostalih teških grijeha.

Iz ovog odgovora razabiremo: prvo, da upite treba upraviti jedino ako opstoji »fundata suspicio« da je penitent odan tom grijehu; drugo, ako se penitent sam ispovijeda za taj grijeh, ispovjednik ga ne smije ostaviti bez osvrta, nego postupati kako postupa i prema ostalim teškim grijesima; treće, prema tom grijehu neka ne postupa na drugi način nego onako kako postupa prema drugim teškim grijesima; četvrto, odrješenje će mu dati poslije nego dovoljno uvidi da se penitent kaje za prošlost i odlučuje da će se popraviti; peto, ako ispovjednik ima dovoljno razloga da smatra penitenta grešnikom na ovom području, bio bi dužan

uputiti pokoji razborit upit pa makar predviđao da će radi toga penitent morati napustiti svoju »bonam fidem«, pa možda i sakramente.

Pijo XI u enciklici *Casti connubii* od 31. V 1930. oštrim riječima poziva svećenike da ne puste penitente u ovom pitanju u zabludi. Još više se svećenici moraju čuvati lažnih mnijenja. Ne smiju na ovaj grijeh gledati kroz prste. Ako bi koji svećenik penitenta *naveo* u ove zablude, ili u njima *potvrdio odobravajući ili zlonamjerno šuteći,* neka takav zna da će Sucu za to izdajstvo svoje službe polagati strog račun.[6]

Što iz ovoga slijedi? Važno je da svećenik ne postane sudionikom u penitentovu bračnom onanizmu. Kako bi to postao? Ako bi penitenta uputio na taj grijeh, potvrdio u njemu, odobrio penitentov postupak, ili zlonamjerno šutio. Upamtimo izraz *»zlonamjerno«*. Zlonamjerna bi šutnja bila ako bi svećenik, usprkos osnovanoj pretpostavci da penitent na tom području griješi, progledao »kroz prste« ili namjerno prešao šutke. To znači da se izraz »zlonamjerno šutio« poklapa s mišlju sv. Penitencijarije od 1886, koja traži da se ne smije šutjeti ako se na temelju osnovane pretpostavke smatra da je penitent u tom pitanju u zabludi.

Nigdje se dakle ne traži da se svim bračnim drugovima moraju uputiti upiti. Upite treba uputiti jedino ako postoji »fundata suspicio« da na tom području griješe, a oni šute i sami ne očituju taj grijeh. U istom smislu imamo NORMAE izdane od sv. Oficija dne 16. V 1943. Te su NORMAE doista dragocjene za ovo naše pitanje.

Iz tih se NORMAE izvodi isto što smo zaključili iz teksta sv. Penitencijarije. U NORMAE nalazi se negativno izražena zabrana, tj. da ispovjednici *ne smiju* postavljati upite ako nemaju pozitivna i solidna temelja sumnjati da je penitent grešnik na tom području (»nulla cadit in poenitentem *positiva* atque *firma* suspicio«).

Izgleda da su mnogi ispovjednici zaboravili na razborito formuliran tekst spomenutih dokumenata pa su jednostavno protegnuli praksu postavljanja upita svim ili skoro svim bračnim drugovima. Još više su se smatrali prethodno dužnim pitati da li je netko oženjen, odnosno udata, ili nije. Znači da su svoju ulogu shvatili u duhu nekog istraživača, agenta.

Postavimo pitanje u okvir današnjice: da li činjenica što neki penitenti šute opravdava da se uopće ne postave upiti, ili naprotiv treba svima ili skoro svima prethodno postavljati upite? Neki uzimaju lakšu stranu te tvrde da danas nije potrebno uopće postavljati upite s jednostavnog razloga što svi penitenti znaju da je onanizam grijeh. Ako ga ne iznose, znači da ne griješe.[7] Ali takav stav izgleda odviše naivan. Zar ne bismo mogli reći da je njihova šutnja znak »malae fidei«, ili raširenog mišljenja da bračni onanizam ili inhibitorne pilule ne predstavljaju nešto isključeno s etičko-moralne strane? U tom slučaju ispovjednik je dužan uputiti koji upit.

Pogledajmo i drugu situaciju. Danas su penitenti upućeni u to da ima i teologa koji smatraju kontracepciju kao nešto ispravno, barem u nekim slučajevima. A dodajmo da se penitent češće ispovijeda, ili da

6. PIJO XI, **Casti connubii** od 31. XII 1930, II § 2.

7. Tako jedan moralist u reviji **Perfice munus** (Torino) 1968, str. 550. Na to sam se mišljenje osvrnuo u istoj reviji na str. 642—648 ocjenjujući takav stav kao nedovoljno obrazložen.

već ima četvero-petero djece. Što slijedi? Da li je »positiva atque firma suspicio« da na tom području griješi ili, naprotiv, da se nalazi u ispravnom stanju savjesti?

U ovakvoj povijesnoj situaciji ja bih rekao da treba prosuditi taj slučaj u prilog penitenta. Drugim riječima, da u nazočnom slučaju nema dovoljno razloga da se postavljaju upiti. Zašto? Penitent je već udovoljio svojoj staleškoj dužnosti prema čovječanstvu. Možda je iskreno formirao savjest prema prolaznim, ali raširenim mišljenjima raznih teologa. Tu se ne vidi očito razlog da ga se budi iz eventualne »bona fide«. Razumije se, ako se sam ne ispovijeda, ili ako nema s druge strane dokaza da je u neispravnom stanju. Glavno je da ispovjednik ni danas nema razloga da bez razlike upravlja upite svim bračnim drugovima mlađih godina jednostavno stoga što su bračni drugovi. To što se ne upravljaju upiti ne znači da se mora smatrati sudionikom penitentovim u onanizmu ili kontracepciji, jer penitentu treba vjerovati. Ne smije se uvijek smatrati djetetom, nerazvijenim tipom, zlonamjernim i sl. Zar danas i sama činjenica da dolazi na ispovijed ne znači da želi svoj život urediti prema religioznoj koncepciji? Još dalje, zar to ne znači da ako griješi, griješi ponajviše pod pritiskom jakih osjećaja, strasti, dakle s umanjenom odgovornošću?

Kada nije potrebno postavljati upite? Najbolje da odgovor na ovaj upit izvadim iz teksta onog akta sv. Oficija od 16. V 1943. Prema tom dokumentu:

Ne pitaj što nije potrebno za integritet ispovijedi ili da upoznaš osnovno i glavno raspoloženje penitenta;

Nitko nije kriv za okolnosti grijeha, pa bile one i teško grešne, ako te okolnosti nije shvatio kao takve, prema tome ne pitaj za materijalne grijehe (osim ako to traži duhovno dobro penitenta ili zajednice) tj. za grijehe koji su takvi objektivno, ali razaznaješ da su bez formalne krivnje penitentove;

Nemoj postavljati upite o indiferentnim okolnostima, osobito o načinu kako je grijeh izvršen, dapače, ako bi u tome penitent ušao u nepotrebne detalje, neka ga ispovjednik taktički prekine;

Ne postavljaj uopće upite ako se bojiš teških duhovnih posljedica za sebe ili se bojiš da će se penitent sablazniti, jer u tom slučaju se radi o osnovanosti da se integritet ispovijedi žrtvuje višim interesima duše ispovjednika i penitenta;[8]

Niti pitaj niti poučavaj penitenta o liječničkom ili higijenskom aspektu pitanja, jer nisi liječnik tijela, nego duše. Nisi sposoban, niti se od tebe traži da zalaziš na to područje;

Propusti svaki upit koji bi mogao penitenta sablazniti ili u njemu stvoriti neko čuđenje, neko stanje uznemirenosti zbog pretjeranog detaljiranja;

Nikada se nemoj usuditi poučavati o načinu kako se među ljudima prenosi život, pa niti kada si zapitan;

Ne pitaj ako nemaš pozitivne i čvrste sumnje da se penitent nalazi na krivom putu. Sama šutnja po sebi ne predstavlja takav oslon. Mo-

8. Ne računati na ovu mudru smjernicu znači izložiti sebe i penitenta teškim duševnim mukama. Računajući na tu smjernicu, oslobodit će se penitent i ispovjednik od mnogih nepoželjnih posljedica.

raju postojati neki pozitivni znakovi, neki oslon za sumnju, vjerojatno mišljenje da situacija nije u redu, da penitent doista griješi.

Konačno, ne pitaj ako imaš dovoljno razloga da penitenta ostaviš »in bona fide«.

Da li ikada ostaviti penitente »in bona fide«? Upit se odnosi na slučaj kada je ispovjednik otkrio da se penitent na tom terenu ne ponaša kako bi morao. Da li uvijek treba penitenta probuditi iz te »bona fides«?

Na ovaj upit nema direktnog odgovora u spomenutom tekstu sv. Penitencianije. Na nj odgovaraju teolozi.[9] Nadahnjuju se na gornjem odgovoru. Prema tome, mora se reći da *redovito* treba da ispovjednik dâ uputstvo penitentu koji se optužuje za zloupotrebu u bračnim odnosima (onanizam, kontracepcijska sredstva). To znači da *redovito* ne smije ostavljati penitente »in bona fide« ako se sami optužuju. Zašto? Jer danas nam govori Pavao VI da je prva dužnost svećenika »bez ikakve dvosmislenosti« izlagati nauku Crkve o braku (enc. Hum. vitae br. 28). Svi su svećenici dužni govoriti istim jezikom i ne umanjiti ni u čemu spasonosnu Kristovu nauku. Tko bi redovito šutio, postao bi sudionikom penitenata u zlu.

U iznimnim slučajevima može ispovjednik ostaviti penitente »in bona fide«. To znači da može prešutjeti izjave ili optužbe penitenata na području bračnog morala. Ali to može činiti uz uvjete: prvo, da ispovjednikova šutnja neće štetiti ni zajedničkom dobru, ni penitentu, niti će vjernici od toga trpjeti sablazan; drugo, ako nema bojazni da će penitenti ili drugi pretjerano zloupotrijebiti ispovjednikovu šutnju. A ovo se može još lakše dogoditi »ako je žena teško bolesna ili je svu stvar predala u ruke muža«.[10] Ponekad se to i dogodi, osobito ovo posljednje, naime, da žena reče ispovjedniku: »Recite to sve mom mužu, a ne meni, jer on tako hoće«.

Kako se iz svega ovoga vidi, ne može se općenito tvrditi da danas nije uputno postavljati upite. Davno je Lateranski sabor naredio ispovjedniku da postavlja upite ako mu nije jasno stanje penitenta ili materija ispovijedi. Upiti se moraju postavljati i u vezi okolnosti penitenta i grijeha (Denz 813). To ponavlja i Rimski ritual (t. 3, c. 1, br. 16). Radi se o dužnosti božanskog a ne samo pozitivnog prava. Razumije se da upiti moraju biti usmjereni na odrješenje i spasenje penitenta, a ne njegovo osuđenje.

Dati odrješenje ili ne? Rečeno je da upiti moraju biti upravljeni u vezi valjanosti sakramenta, npr. da li je penitent dovoljno raspoložen. Upiti moraju biti upravljeni i u vezi integriteta ispovijedi da ispovjednik stekne neki približni uvid u broj objektivno teških grijeha. Konačno, upiti su potrebni i u svrhu pružanja uputstava penitentu da se popravi, npr. ispovjedniku je potrebno znati okolnosti zbog kojih penitent upada u grijehe.

Sve je ovo usko povezano s pitanjem da li dati odrješenje, odgoditi ga ili ga uskratiti. Nema razloga da se pitanje davanja odrješenja dramatizira. Mora se postupati kao i na drugim područjima. Dapače,

---

9. K. NOLA, **De sexto, Makarska, 1963, str. 59. sl.**
10. B. MERKELBACH, **Summa theol. mor.,** sv. III (1949) br. 958.

jer se radi o mnogim olakšavajućim okolnostima u vezi ovih grijeha, kako je rečeno gore, recidivi na ovom području zaslužuju blaži traitement.[11]

Čudno je, ali je osnovana potreba naglašavati nekim ispovjednicima da su pod strogom obavezom dužni raspoloženom penitentu udijeliti odrješenje (kan. 886). Odrješenje se može zanijekati jedino kada je izvjesno da je penitent nespreman, neraspoložen, npr. ako svjesno i hotimično odbija svaki opoziv grijeha, svaku volju da će se nastojati popraviti, odnosno popravljati.

Treba razlikovati »nastojanje da će se popraviti« od uspjeha ili efikasnosti u tom nastojanju. Vrlo dobro se može spojiti nastojanje penitentovo da će se popraviti s predviđanjem, dapače s nekim uvjerenjem da u tome neće potpuno uspjeti, nego da će ponovno pasti. Glavno je da u času primanja odrješenja penitent doista žali za ono što je počinio te iskreno obećaje da će nastojati smanjivati svoju krivnju. Ispovijed ne stvara svece u jedan čas. Doista, na ispovijedi penitent prima onu ontološko-kršćansku svetost, posvetnu milost, ali ne prima onu etičko-moralnu svetost, jer za ovu se traži trajno angažiranje penitenta. U tom smislu neki vele da ispovijed nije »fabrika svetaca«, jer uza svu posvetnu milost uvijek ostaje potreba borbe s navikama, s ostacima nekih grijeha. Uostalom, mnoge okolnosti naginju ispovjednika da lako otkrije dobru volju kod penitenta. Danas se može dogoditi da se radi i o nekoj krivo formiranoj savjesti (možda krivnjom svećenika i teologa), pa ostaje mjesta da se primijeni što je rečeno gore o »bona fides«.

Ako je penitent dvojbeno raspoložen, treba vidjeti odakle dolazi to nepotpuno ili nedovoljno raspoloženje. Proizlazi li ono iz penitentove slabe volje za bilo kakvim popravkom? Ustraje li penitent u nekom neraspoloženju i poslije ispovjednikova nastojanja da ga spremi na pokajanje i na obećanje popravka, neka ispovjednik predoči penitentu kako je u njegovu interesu da se odrješenje odgodi dok ne bude dovoljno raspoložen.

Ispovjednik će blaže postupati s penitentom kod kojega otkriva dvojbeno raspoloženje radi toga što (penitent) uviđa svoju slabost, jakost napasti, težinu okolnosti. U tom slučaju penitent bi možda upao u očaj. A treba u njemu stvarati povjerenje u samoga sebe. Takvog slabića neka ispovjednik ohrabri, pa ako je utvrdio doista dvojbeno raspoloženje, neka mu udijeli odrješenje sub conditione.

Teško je shvatiti da penitent dolazi na ispovijed, da se pravilno ispovijeda, da nastoji kršćanski živjeti, a da ispovjedniku neće uspjeti pobuditi u njemu onaj minimum pokajanja, dovoljan da mu se udijeli odrješenje. Čini se da u tom slučaju izrazit problem u ispovijedi postaje sam ispovjednik.

Istina je da nije ni ispovjednicima lako. Dapače, teško im je. U enciklici Hum. vitae prikazuje se problem bračnog morala u vezi s

---

11. Prilike mogu tražiti i stroži postupak. To je razumljivo. Kada se kaže neka se ne upućuju upiti ako ne postoji »positiva atque firma suspicio«, slijedi da ih treba uputiti gdje ta suspicija postoji. Ima krajeva u kojima vlada neki masovni otpor prema prokreativnosti. Razumljivo, ta je činjenica dovoljna da ispovjednici češće, direktnije, ali uvijek složno interveniraju. Naglašujem **složno**, jer nejednak nastup ispovjednika slabi svaku plemenitu akciju u tom pogledu.

kontracepcijom u novom svjetlu. Potrebno je čitav taj problem prikazivati u pozitivnom svjetlu.

Potreba da se uopće šesta zapovijed prikazuje u pozitivnom svjetlu naglašivana je mnogo prije.[12] A najnovija enciklika Pavla VI o kontracepciji potpuno je u pozitivnom svjetlu. Roditeljstvo se prikazuje kao dična, uzvišena životna zadaća. Čovjek se promatra cjelovito, kao član ovozemnog društva i nebeske zajednice, prema tome i odgovor na njegov pravilan stav u pitanju mora biti formuliran imajući u vidu i čovjekovu nadnaravnu orijentaciju. Ni bračna ljubav neće biti potpuna ako ne bude usmjerena prema prokreaciji. Ni tjelesno sjedinjenje bračnih drugova neće biti potpuno ako mu se hotimično uskraćuje prokreativni cilj. Ni roditeljstvo neće pokazati svoju cjelovitost ako ono ne dokaže svoju odgovornost u odnosu prema višim vrednotama kreposti i milosti. Mnogo toga u enciklici poziva na to pozitivno promatranje ovog gorkog pitanja sadašnjice (br. 21, 21, 22, 25, 51 itd.).[13]

Osim spomenutog pozitivnog tretiranja ovog problema, potrebno je da ispovjednici nastoje odbaciti neke svoje navike u ispovjedničkoj praksi. Vjerujem da je mnogima teško shvatiti kako u postavljanju upita moraju biti skromniji. Sve što je navedeno gore, tj. svi slučajevi u kojima ispovjednik nije pozvan da postavlja upite, izneseno je na bazi psihološkog i teološkog promatranja te problematike. Spomenuti dokument sv. Oficija donosi da bi upiti u gornjim slučajevima bili »nekorisni, nepotrebni, puni pogibli«.

Potrebna nam je psihologija. Učili smo na prvim stranicama moralke da prethodno čuvstvo umanjuje slobodu, ponekad potpuno diže. Umanjujući slobodu, umanjuje i odgovornost, grijeh. A tko može zanijekati da bračni drugovi žive u nekom trajnom čuvstvenom uzbuđenju? Tu mislim u prvom redu na bračne drugove mlađih godina. Nije li situacija zajedničkog života kao podražaj trajne napetosti? A ne ide li za tim bračni drug da udovolji svome partneru u životu, da dokaže ljubav? Drugim riječima: mnogi elementi ulaze u promatranje te situacije i upućuju nas na realno promatranje stanja bračnih drugova. Nisu li ispovjednici ponekad toliko egzigentni da početnike u duhovnom životu tretiraju kao da su »in via unitiva«? . . .

Mnogo sam puta naglasio da se pred ispovjednikom ne nalazi *bludnost*. Kada bi se pojavila bludnost, ispovjedniku bi bilo lako. Bludnost spada u objektivno teške grijehe. Međutim, pred ispovjednikom kleči ovaj ili onaj penitent, živa osoba. A prema živoj osobi ne može se postupati kao prema nekoj apstraktnoj kategoriji. Budimo uvjereni da se na svijetu ne događaju dva bludna akta u potpuno istim okolnostima. Svaki je pojedinac nosilac bezbrojnih varijanta. Pravi će moralist reći da u konkretnim slučajevima pravi sud o odgovornosti penitenta može donijeti samo Bog. Činjenica je da čuvstva ili strasti više-manje uvijek sprečavaju slobodno prosuđivanje. Prema tome nalazimo se pred jasnom činjenicom da ljudskom činu pod utjecajem čuvstava ili strasti nedostaju oni nužni elementi da bude uvijek potpun nosilac teške odgovornosti i grijeha.[14]

---

12. J. KUNIČIĆ: **Pozitivni smisao šeste zapovijedi,** u **BS,** 1964, str. 203 sl.

13. J. KUNIČIĆ: **Ljubav u službi života,** Zagreb, 1969, br. 1 i sl. kao i u drugim brojevima sve do kraja.

14. H. NOLDIN S. J., **De principiis, br. 53; vidi De sexto, br. 76.**

I na kraju želim naglasiti još nešto. Neka ispovjednici ne očekuju da će im moralisti dati neki recept, neku magičnu formulu ili pravilo tako da bi oni mogli bez truda primijeniti taj recept i riješiti sve slučajeve. To je nemoguće. Život nije matematika. Pojedini slučajevi su različiti. Ispovjednik posjeduje i mora razvijati ispovjedničku razboritost. Razboritost apostolata.

Među sredstvima potrebnim da se ta razboritost pravilno razvije nalazi se učenje, čitanje autentičnih izvora, u prvom redu crkvenih dokumenata. Eto, mnogima se čini da su gore iznesena načela o potrebnoj rezerviranosti u postavljanju upita nešto novo. A ima nekoliko decenija da ta nauka predstavlja autentičnu misao Crkve. Krivnja je na onim ispovjednicima koji zanemaruju sve ono što se o tom pitanju piše.

Uvjeren sam da malo dobre volje, angažiranosti i povjerenja u milost Kristovu može osposobiti ispovjednika za njegovu tešku službu. »Mi vršimo poslaničku službu u ime Krista« (2 Kor 5, 20). Isključeno je da će nas Krist ostaviti. Važno je da mi ne ostavimo Njega. Ako ostavimo nauku Crkve, udaljili smo se i od Krista.

»Ni u čemu ne umanjiti spasonosnu Kristovu nauku — to je najodličniji oblik ljubavi prema dušama« (Hum. vitae br. 29).

SUMMARIUM

Neminem latet quam aspra aperitur quaestio quotiescumque hodie illa quae prolis regulationen tangit disputationi proponitur. Practicum momentum attendens auctor vult confessariis respondere : utrum in confessione hodie ad poenitentes dirigendae sint necne interrogationes. Multas affert normas, easque pretiosas. Fundamentum tamen omnium iacere dicit in NORMIS a S. Officio die 16. maii 1943. promulgatis. Ibi namque non solum dicitur puandonam interrogationes sunt faciendae, sed etiam quandonam ommittendae utpote inutiles, molestae atque periculosae. Cum autem et Paulus VI invitaverit omnes ut sine ambagibus authenticam doctrinam Ecclesiae hac in re sequamur, auctor dicit interrogationes esse in casibus faciendas, at, nec semper, nec potius insistendo quam quoad alia peccata gravia. Singulos casus ex memoratis NORMIS eruit et ad statum rerum hodie applicat. Breviori quidem forma de eadem re auctor disseruit in ephemeride cui titulus PERFICE MUNUS, Torino, anno 1968. pag. 642-648. Doctrina substantialiter eadem est, forma ac modus differunt.